

HISTORICKÉ MÍLNIKY BYZANTSKEJ FILOZOFIE

Katedra filozofie Filozofickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa (FF UKF) v Nitre a Slovenské filozofické združenie (SFZ) pri SAV v Bratislave zorganizovali v dňoch 28. – 29. septembra 2015 medzinárodnú vedeckú konferenciu *Historické mílniky byzantskej filozofie*. Výsledky svojej vedeckovýskumnej práce na konferencii prezentovali členovia Katedry filozofie FF UKF v Nitre, Ústavu pre výskum kultúrneho dedičstva Konštantína a Metoda na UKF v Nitre, ako aj kolegovia z Karlovej univerzity v Prahe, Aristotelovej univerzity v Tessalonikách, Bieloruskej štátnej univerzity v Minsku, Prešovskej univerzity, Turčianskej galérie v Martine a ďalší. Do programu konferencie bolo zaradených devätnásť príspevkov v štyroch tematických okruhoch: dejiny byzantskej filozofie, aktuálne otázky Východorímskej (Byzantskej) ríše s dôrazom na vybrané aspekty byzantského filozofického myslenia, kontakty medzi východorímskym a stredodunajským priestorom, kultúrne diferenciacie vo vnímaní Východu a Západu.

V úvodnej prednáške *Historické mílniky byzantskej filozofie* sa Ján Zozulák (Katedra filozofie UKF) venoval vymedzeniu začiatku a konca obdobia byzantskej filozofie a jej rozdeleniu do jednotlivých období. Priblížil vedecký výskum z posledných desaťročí, ktorý v celosvetovom meradle priniesol prevratné zmeny chápania filozofického myslenia v Byzancii. Hoci prvá systematická monografia V. Tatakisa o byzantskej filozofii *La philosophie byzantine* bola vydaná ešte v roku 1949 v Paríži, v slovenských filozofických kruhoch sa nenašiel nikto, kto by reflektoval túto významnú etapu hľadania odpovedí na rôzne filozofické otázky. Pochopenie historických, filozofických, teologických a kultúrnych súvislostí od prvých kresťanských storočí až do pádu Konštantínopola v roku 1453 pomôže odpovedať na otázku, čo je byzantská filozofia a akú úlohu zohrávala počas celého obdobia trvania Byzantskej ríše.

V ďalšej prednáške s názvom *Vybrané otázky byzantskej filozofie* si Pavel Milko (Karlova univerzita v Prahe) položil otázku, či je možné v Byzancii hovoriť o nejakej filozofii, prípadne o originálnej filozofii. Ďalej sa zamýšľal nad tým, odkedy môžeme hovoriť o byzantskej filozofii, čo znamená kontinuita a diskontinuita byzantskej filozofie, či existuje autonómia byzantskej filozofie, čo je byzantská filozofia a ako máme pristupovať k periodizácii byzantskej filozofie. Zdôraznil, že je nevyhnutné preložiť a vydať byzantské filozofické texty, ktoré otvoria nové možnosti vedeckého skúmania byzantského filozofického myslenia, pretože byzantskí autori priniesli originálne myšlienky nielen vo filozofii, ale dôležité poznatky zachovali aj v iných vedeckých disciplínach.

Martin Hetényi (Ústav pre výskum kultúrneho dedičstva Konštantína a Metoda) vo svojom príspevku *Dejiny Byzancie v súčasnej slovenskej historiografii* predstavil interpretácie dejín Byzantskej ríše slovenskými historikmi, ktorí tvorili svoje práce od druhej polovice 20. storočia. Význam Byzancie nebol v našom geopolitickom priestore dostatočne reflektovaný ani odborníkmi, hoci v posledných dekádach nastáva aj na tomto poli zmena. Zamýšľal sa nad tým, či ide o systémovú zmenu, alebo len o bádateľov, ktorí sú

vo výskume naviazaní na zahraničné vedecké pracoviská.

Andrea Javorská (SFZ pri SAV) prezentovala tému *Dejiny filozofie a európska filozofická tradícia* a orientovala sa na filozofický problém dejín filozofie, porozumenia vzťahu medzi dejinami filozofie a samotnou filozofiou. Zamýšľala sa nad otázkou, ako sa dejiny filozofie dajú uchopiť, či sú niečím podmienené a či sú dejiny filozofie dejinami filozofických problémov. O dejinách filozofie sa na pôde európskeho filozofického myslenia diskutuje niekoľkými základnými spôsobmi: interpretáciou dejín myslenia, chápaním dejín filozofie ako osobitej akademickej disciplíny, ktorá vzniká na pomedzí filozofie a histórie v 19. storočí, alebo v kontexte filozofie dejín ako metafilozofickej disciplíny, ktorá je reflexiou historického poznania, skúmaním epistemologických a metodologických otázok dejín. Úvahy o špecifikách vzťahu filozofie k jej dejinám ukázala na príklade myslenia Kanta a Hegela, ktorí prichádzajú s originálnym prístupom k poňatiu filozofie dejín.

V prednáške *Aristotelovská fyzika vo svetle Filoponovej kritiky* Klement Mitterpach (Katedra filozofie UKF) v kontexte byzantskej filozofie predstavil Jána Filopona, ktorý sa priamo konfrontuje s antickým dedičstvom a je s ním nielen dejinne v priamom kontakte, ale reprezentuje otvorenú filozofickú konfrontáciu s tými podobami tradovania antiky, ktoré v helenistickom duchu afirmatívne predlžujú jej život v podobe novoplatónsky orientovanej duchovnej praxe a v záujme toho neváhajú stimulovať túto prax využitím aristotelovského teoretického skúmania ako jej propedeutického základu. Na rozdiel od nich Filoponos prevezme filozofickú identitu Aristotelovho teoretického skúmania, aby ho oslobodil od tohto antického kontextu. K. Mitterpach sa ďalej zamýšľal nad tým, či je Filoponova kritika Aristotela predzvesťou rozluky filozofie a vedy v rovine fyziky, alebo naopak je prvou kritikou, na ktorej môžeme pozorovať, ako sa aristotelovský étos filozofie, podobne ako aj zmysel problematiky „fyzis“, stal nerozpoznatelný vplyvom výsledkov naturalisticko-empirických tendencií v skúmaniach jeho vlastnej školy.

Martin Vašek (Katedra filozofie UKF) vo svojom príspevku *Problém večnosti sveta u Jána Filopona* vysvetlil prístup Filopona, ktorý zastáva názor, že svet je stvorený, a odmieta ho chápať ako večný a nekonečný. Analyzoval jeho spis *O večnosti sveta*, v ktorom sa vyrovnáva s názormi novoplatonika Prokla, ktorého Hegel vnímal ako „vrchol novoplatónskej filozofie“. Filoponos sa pokúšal o kreatívne premyslenie problémov prírodnej filozofie v horizonte kresťanského výkladu sveta. Nepodáva biblické, ale filozofické argumenty, poukazuje na logické a metodologické chyby v Proklovej myšlienkovvej konštrukcii.

Soultana Lamprou (Aristotelova univerzita v Tessalonikách) prezentovala tému *Východ a Západ v diele Fótia Veľkého, konštantínopolského patriarchu* a sústredila sa na tohto byzantského humanistu, ktorý začal študovať, vydávať a komentovať diela antických filozofov, ale zároveň prezentoval svoje vlastné postoje k diskutovaným otázkam. Kolegyňa z tej istej univerzity Anna Karamanidou analyzovala pobyzantské obdobie a vo svojom príspevku *Európske osvietenstvo a pravoslávne osvietenie. Prežitie hesychazmu počas hnutia svätých kollyvadovcov* priblížila vplyv byzantského myslenia na autorov 18. storočia.

Anatolij Legčilin a Irina Kletskova (Bieloruská štátna univerzita v Minsku) vo svojom príspevku *Ontológia Gregora Palamu ako teoretický základ axiologických aspektov všejednoty* analyzovali vplyv hesychizmu na ruskú kultúru a poukázali na paralely v myslení Gregora Palamu a V. S. Solovjova. Svetlana Karassyova z tej istej univerzity sa v príspevku *Pravoslávie moderného Bieloruska: pamätanie alebo zabudnutie na Byzanciu* venovala vplyvu Pravoslávnej cirkvi ako nositeľky byzantskej tradície na myslenie a hodnotový systém súčasnej spoločnosti v Bielorusku.

Peter Ivanič (Ústav pre výskum kultúrneho dedičstva Konštantína a Metoda) v príspevku *K problematike byzantských importov na území Veľkej Moravy v 9. storočí* sa zameril na niektoré archeologické artefakty datované do obdobia Veľkej Moravy, ktoré sa v minulosti považovali za priamy import z územia Byzancie. Martin Husár z toho istého pracoviska v príspevku *Vybrané aspekty ceremónií a audiencií spojených s pobytom Konštantína a Metoda v Ríme* na základe priamych primárnych prameňov poukázal na ceremónie a audiencie Konštantína a Metoda v Ríme. Glykeria Chatzouli (Aristotelova univerzita v Tessalonikách) sprístupnila svoj archeologický výskum a priblížila vzácne nálezy z byzantského obdobia v príspevku *Nádoba na ostatky s hlavou svätého Klimenta, ochridského arcibiskupa, z monastiera Jána Krstiteľa v Pierii*. Miroslav Haňák v príspevku *Teória obrazu v perspektíve byzantskej filozofie a výtvarného umenia* v kontexte byzantskej filozofie prezentoval modalitu výtvarnej imaginácie a jej funkcií od helénskeho dedičstva až po formovanie teológie obrazu v komplexe pravoslávnej spirituality. Ján Pilko (Prešovská univerzita) sa vo svojej prednáške *Rozvoj školstva a cirkevného vzdelávania v Byzancii* zameril na vývoj školstva v Byzancii, jeho štruktúru a priblížil systém byzantského vzdelávania, v ktorom filozofia mala nezastupiteľné miesto.

Kvalitné prednášky z tejto konferencie, ktorá sa konala v rámci grantového projektu *Témy byzantskej filozofie a ich reflexie na Slovensku* (VEGA č. 1/0039/14) dopĺňali podnetné diskusie. Zarezonovalo niekoľko dôležitých impulzov pre ďalší rozvoj vedeckého skúmania byzantskej filozofie nielen na slovenskej, ale predovšetkým na medzinárodnej úrovni. Prednášky z konferencie budú publikované vo vedeckom recenzovanom zborníku.

Ján Zozulák

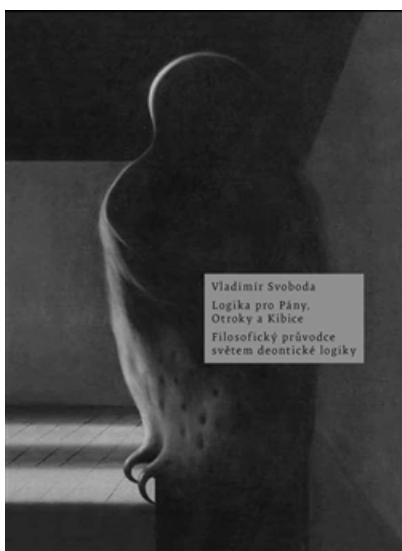
Ján Zozulák
Katedra filozofie FF UKF v Nitre
Hodžova č. 1
949 74 Nitra
Slovenská republika
e-mail: jzozulak@ukf.sk

Georges Canguilhem: *Ideológia a racionalita v dejinách vied o živote*. Z francúzštiny preložil Anton Vydra. Trnava: FF TU 2015, 188 s.

„Vedecká ideológia je evidentne nepochopením metodologických požiadaviek a pracovných možností vedy,“ píše v knihe *Ideológia a racionalita v dejinách vied o živote* francúzsky filozof vedy a lekár Georges Canguilhem, žiak Gastona Bachelarda a učiteľ Michela Foucaulta. Popritom si kladie aj ďalšie otázky: Čo sú vedecké ideológie a ako sa líšia od antivedy, povery či pseudovedy? Aký je ich vzťah k ekonomickým, politickým a náboženským ideológiami? Čo odlišuje vedecké ideológie od ideológií vedcov? Je vedecká ideológia iba prekážkou, alebo môže byť aj podmienkou utvárania vedy? Aký je vzťah medzi ideológiou a vedeckou racionalitou? Tam, kde kriticky uvažujúca veda zužuje svoj predmet skúmania, vedecká ideológia ho naopak neopatrne rozširuje a vysvetľuje ním oblasti, nad ktorými daná veda nemá kontrolu. Canguilhem dodáva, že „vedecká ideológia je potom takým poznaním svojho predmetu, ktorému sa vzdáva tým

viac, čím väčšmi je presvedčená, že sa ho zblízka dotýka“. Kniha je prvým prekladom diela významného francúzskeho filozofa do slovenčiny. Tvorí ju sedem prác, ktoré Canguilhem postupne vypracoval v 70. a 80. rokoch minulého storočia. Témy, ktoré v nich otvára, nezostarli. Naopak, zásadným spôsobom sa týkajú aj súčasnej vedy.

Vladimír Svoboda: *Logika pro Pány, Otroky a Kibice. Filosofický průvodce světem deontické logiky*. Praha: Filosofia 2014, 322 s.

Kniha nabízí českému čtenáři úvod do mimořádně zajímavé a kontroverzní oblasti logických zkoumání shrnovaných pod označením deontická logika (od řeckého deon – povinné, žádoucí). Ukazuje, jak se logická zkoumání zaměřená na normy, imperativy či obecněji předpisy vyvíjela, a rozebírá filosofické problémy, jež pokusy o uchopení logiky normativního diskursu přinášejí. Snaží se čtenáře přesvědčit, že mnohé z těchto problémů lze lépe osvětlit, pokud je nahlédneme prizmatem modelové jazykové hry mezi Pánem, Otrokem a Kibicem. Kniha je určena především logikům a filosofům, ale zaujmout může i zájemce o právní teorii, zejména právní logiku.